

מהלכות ודינים השייכים לרפואה בשבת - ג' דיני זריקות, ומכשירים שונים, ופעילות הגוף

זריקות שונות בשבת

זריקות לחולה בשבת

חולה שיש בו סכנה מותר לקחת זריקות ומה שצריך לרפואתו בשבת. חולה שאין בו סכנה, ישנם כמה סוגי זריקות זריקות תת עוריות (מתחת לעור, ולא לתוך הווריד) בדרך כלל לא יוצא דם בהזרקתן, ומותרים אפילו במזרק חד פעמי. (ילקו"י שבת ח"ד עמ' קפב, ובעמ' תיב)

זריקת אינסולין בשבת

חולה סכרת שציווה עליו הרופא לפני כל ארוחה להזריק אינסולין (איוון כמות הסוכר) מותר לו בשבת להזריק הזריקה (תת עורית) ואפילו ע"י ישראל, או על ידי עצמו. (שו"ת שבט הלוי ח"א סי' סא, שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' טו פ"ד אות ט, שו"ת אבני זכרון ח"ג סי' מ, שו"ת ירושת הפליטה סי' טו, ילקו"י שבת ח"ד עמ' קפב)

זריקת קלקסן (מניעת קרשיות דם)

אשה הרה שהרופא אמר לה לקחת כל יום זריקת קלקסן, מותרת להזריק בשבת.

זריקות דיאטה בשבת

מי שלוקח פעם ביום זריקת דיאטה (הנותנת תחושת שבע) יכול להזריק בשבת זריקה זו (תת עורית). (אחרונים)

זריקת חיסון (פרופילאקטית)

אדם בריא שיש חשש שיחלה ויהיה נתון בסכנה, ולדעת הרופא הוא צריך לקבל חיסון [כגון הנפגע מברזל חלודה וכד'] מותר לחלל שבת לצורך זה. (מנוחת אהבה ח"א פכ"א סל"ח)

זריקה תת עורית למי שיוצא לו דם בהזרקת מי שידוע שיצא לו דם בהזרקות תת עוריות (דיאטה, אינסולין, קלקסן, ועוד), מעיקר הדין מותר לו להזריק שאינו מתכווין לכך ובמקום צורך, ויש המחמירים מלכתחילה שנכרי זריקת לו את הזריקה. (אחרונים ע"פ שו"ע שלז')

זריקה לווריד

זריקות המוחדרות לווריד, במקום הצורך גם הם מותרות בשבת אע"פ שקרוב לדאי שיצא מעט דם (שו"ת אורל"צ ח"ב פל"ו תשו' כ, חוט שני ח"ד פ"ס ס"ק מא, ציץ אליעזר ח"ח סי' טו, ח"ס סי' יז). ויש אוסרים (שש"כ פ"ב הע' קנח)

הברגת המחט למזרק בשבת

הנצרך להזריק זריקה בשבת אף לחולה שאין בו סכנה, מותר לו לחבר את המחט למזרק בשבת, ואין בזה לא משום בנין [דהו בנין לשעה] ולא משום תיקון כלי, ויש המחמירים להכין מערב שבת באופן שידוע שצריך להזריק בשבת. (הליכ"ע ח"ד עמ' רמה, שו"ת יחו"ד ח"ב סי' נו, חזו"ע שבת ח"ג עמ' שעד, שו"ת יבי"א ח"ט חא"ח סי' קח אות קעז, ילקו"י שבת ח"ד עמ' קפב, חזו"ע שבת ג עמ' שעג). ויש אוסרים אם לא השתמשו בו כבר (מנוחת אהבה ח"ג פכ"ג סמ"ב, אורל"צ ח"ב פל"ו הי"ט)

יציאה לרשות הרבים עם מזרק לחולי סכרת הסובל מסכרת, ורגילותו בחול לישא עמו בכיסו תמיד, מ"מ אסור לו לישא עמו המזרק ברשות הרבים לצורך סתם טיול כשאין עירוב, אבל יציאה לצורך מצווה כגון לתפילה וקריאת התורה וכד', יקח הכמות המינימאלית ויניחנה בכובעו, דהוי תלת דרבנן לצורך מצווה מותר. (החולה בהלכה עמ' רכז)

ניקוי מקום הזריקה בצמר גפן

מותר מעיקר הדין לחטות את מקום הזריקה קודם ואחר הזריקה בצמר גפן הלח באלכחול, ויזהר ביותר שלא יסחט, ועדיף שיכין מער"ש חתיכות צמר גפן לחים באלכחול (ציץ אליעזר ח"ח סי' טו פ"ד אות יב, ח"ס סי' יז אות לו, ח"י סי' כה), ויש המחמירים שלא לתלוש בשבת חתיכת צמר גפן. (כמו שנתבאר בגליון 121)

חולה הזקוק לאינפוזיה

חולה הזקוק לאינפוזיה או כל עירוי לווריד בשבת, אפילו אם אין בו סכנה מותר לחבר לו את האינפוזיה. (אור לציון ח"ב פל"ו ה"ב)

להעדיף להזריק לשריר מלווריד

זריקה שיש אפשרות להזריקה לתחת העור או לשריר, עדיף מאשר להזריק לווריד [שיש בו משום חבורה דרבנן בהוצאת דם]. (מנוחת אהבה ח"א פכ"א סל"ז, חזו"ע שבת ח"ע עמ' שעד)

זריקה לתוך השריר בשבת

זריקות הניתנות לתוך השריר, שאין יוצא מהם דם מותרות, ויש להעדיפם מזריקה לווריד.

זריקת אפידורל לילודת

מותר לילודת בשבת לבקש מהאחות שיתנו לה זריקת אפידורל בסמוך ללידתה. (חזו"ע שבת ח"ג עמ' שכב)

זריקת מורפיום לסובל מכאבים עזים

חולה הסובל מכאבים עזים בשבת, מותר להזריק לו מורפיום לשיכוך הכאבים.

עירוי ולקחת דם בשבת

הכנסת מחט לקבלת עירוי (ווריד פתוח) בהכנסת מחט לווריד בדרך כלל מוציאם מעט דם, ולכך יש אוסרים מצד נטילת נשמה (חוט שני ח"ד עמ' רסז, שש"כ פל"ב הע' קנא, שו"ת ציץ אליעזר ח"ח דף קלז), ויש שהתירו משום שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה (אורל"צ ח"ב פל"ו ה"ב)

בדיקת דם לחולה סכרת (גלוקומטר)

חולי סכרת הצריכים למדוד רמת הסוכר קודם האכילה יפעילו את המכשיר ע"י שעון שבת מערב שבת, ויבדקו בשינוי. (נשמת אברהם עמ' רמה)

לקחת דם לבדיקת דם

אסור לקחת דם (בדיקת דם, ספירת דם, שקיעת דם) מחולה לצורך בדיקת מעבדה בשבת, אלא אם כן הוא חולה שיש בו סכנה (אור לציון ח"ב פל"ו סכ"א), או לחולה שאין בו סכנה ונפל למשכב או שיש בו סכנת אבר, או שמצטער כל גופו, שבכה"ג מותר לעשות לו הבדיקה ע"י גוי (מנוחת אהבה ח"ג עמ' צה סעי' יב, נשמת אברהם ח"א עמ' קנב), ולפי"ז נראה שאף בספק פיקו"נ כגון אדם שהתעלף כמה פעמים ונפל למשכב, וצריכים לעשות בדיקת דם לברר ממה נגרם העלפון אם הוא מלחץ דם גבוה וכד' ואולי יש בו סכנה לכאן מותר לקחת דם לשם כס, ובכל ספק פיקו"נ אזלינן לחומרא, ומתירים לשם כך חילול שבת, ומלכתחילה עדיף לעשות כן ע"י גוי. (מנוחת אהבה ח"ג פל"ח סי"ב)

לקחת דם בשבת אצל תינוקות ופגים

מותר להוציא דם בשבת על ידי אחות גויה מפגים ותינוקות, בכדי לשלול חשש למחלות זיהומיות. (שו"ת ציץ אליעזר ח"ט"ו סי' כ)

בדיקת מבחנה

אסור לערוך בדיקות מבחנה עבור חולה שאין בו סכנה. (אורל"צ ח"ב פל"ו המ"א)

תרומת דם לחולה בשבת

כשיש צורך דם לחולה, ואין מספיק או שאין את אותו סוג דם בבנק הדם מותר לבריא לתרום דם בשבת, ומותר להסיעו לשם כך ברכב, ואף אם זה מותנה ברישום התורם. (שולחן שלמה ערכי רפואה ח"ב עמ' נד)

זריקות אלרגיה

כשיש חשש סכנה לאדם אלרגי, מותר לתת לו זריקה נגד האלרגיה בשבת.

הנצרך למכשיר אינהלציה בשבת, יש להפעיל את המכשיר מער"ש על ידי שעון שבת (ומותר בשבת להוסיף וינטולין ומי מלח), וכשהמכשיר פועל יש להשתמש בו גם אם אינו חש כרגע צורך, וזה יפחית את החשש שיצטרך בזמן שהמכשיר אינו פועל, ואם קרה ויש התקפה או צורך של אפילו חשש פיקול"נ יש להפעיל מלכתחילה ע"י גוי את המכשיר או ע"י קטן או בשינוי ולהשתמש בו.

מכשיר אדים (חמים \ קרים)

חולה הסובל מקשיי נשימה ונצרך למכשיר אדים, נכון להפעיל את המכשיר מערב שבת, ואם נגמרו המים בשבת מותר להוסיף לו מים דרך הפיה (שו"ת באר משה ח"ו סי' נא, שלמי יהודה ח"ב סי' ד, מאור השבת עמ' תקלה, ילקו"י שבת סי' שכח סעי' מב). אבל במכשיר אדים חמים לכתחילה נכון למלאותו בערב שבת במים רבים שלא יצטרכו למלאות מים בשבת, ומכל מקום המיקל בזה יש לו על מי שיסמוך – מפני שהנזקים לזה פעמים שמגיעים לידי סכנה [ועדיף ליתן מים מבושלים, או מים רותחים], ואם יש חשש סכנת נפשות מותר הכל גם להפעילו בשבת. (ילקו"י שבת ח"ד עמ' קכח, שו"ת מנח"י ח"י סי' כא, שו"ת באר משה ח"ו סי' נב)

מכשירי שמיעה

מותר להשתמש בשבת במכשירי שמיעה, או שתל שבלולי (קוכלארי) המיטיבים את השמיעה ללקויי שמיעה. וכן מותר להרכיב את המכשירים בשבת על האוזן או להניחה בתוכה (הר צבי ח"א סי' קעג, שו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' קיב אות ד, ובח"ג סי' מא, שו"ת שאלי ציון ח"ב סי' כ, מנחת שלמה ח"א סי' ט אות ב, משפטי עוזיאל ח"ח סי' נה, ציץ אליעזר ח"ו סי' ג, חזו"ע שבת ח"ה עמ' רמד, אור ההלכה שבת עמ' תקא). וכן מותר לדבר לאדם המרכיב מכשירי שמיעה, ואינו דומה למדבר למיקרופון (מנח"י ח"ב סי' קיב, שו"ת רבבות אפרים ח"ג סי' רנא, שו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' קפו אות ג-ו, יבי"א ח"א או"ח סי' יט אות יט, חזו"ע שבת ח"ה עמ' רמד, שש"כ פל"ד סעי' כח), ואף אם גורם להדלקת מנורת לד (לב אברהם ח"ג אות רמב בשם הגר"ז) ויש מי שאסר (הגר"מ מאזוז קובץ עטרת שלמה ח"י קסט אות ד) ויש מי שהקיל אם הלד מכוסה (הגר"ד לאנדו המודיע כב כסלו תשנ"ט) ומלכתחילה עדיף לנטרל מער"ש נורה זו. ויש מי שכתב שבמקום שניתן לרמוז ולא לדבר עדיף (ת"ע במקום שיכול לפגוע בכד שמיעה), ואם מדבר בדרך מתעסק או לרבים יותר קל.

הודפס לע"ג:

ר' מרדכי בן שרה, ונסרת גילה בת רחל ע"ה

שימוש בבקבוק חם בשבת

מותר להשתמש בשבת בבקבוק חם כדי לשכך כאבים, ומותר אף למלאת בקבוק זה בשבת. ורק יזהר שלא יגיע לידי סכנה שפקק הבקבוק יהיה סגור היטב. (שו"ת אור לציון חלק ב פרק לו ה"א, חזו"ע שבת ח"ג עמ' שפח)

שמיכה ומזרון חשמלי לחימום

מותר לחולה או זקן להשתמש בשמיכה חשמלית המחוברת מערב שבת, ובלבד שיעשה איזה שהוא היכר במקום המתג שלא יבא להגביה או להנמיך החום בשבת כרגילותו בחול. (שו"ת יבי"א ח"י או"ח סי' כז, הלכה ורפואה ח"א עמוד יג, שו"ת אגרות משה ח"ה חאו"ח סי' ג, שו"ת מקוה המים ח"ד חאו"ח סי' ל, שו"ת יחווה דעת ח"ב סי' מט)

בדיקת שתן בשבת

כל סוגי הבדיקות שתן (תיפקוד כליות, בדיקת ה, בדיקת ב, וכל שאר הבדיקות מעין אלו) מותרות בשבת (ציץ אליעזר ח"י סי' כה פ"א ופי"ח, באר משה ח"ח סי' ד), וטוב יותר עם יגרום שטיפות השתן יתקברו בעצמן למקום הסימון (החולה בהלכה עמ' רז)

גידור וחיכוך העור בשבת

מי שחבל בחבירו והוציא לו דם או שעשה בו שטף דם פנימי חייב חטאת (משנ"ב ס"ק כט). ולכן יש לזהר לא לגרד בשבת ויו"ט פצעים וחטטים ועקיצות שבגוף העלולים להוציא דם על ידי החיכוך (בן איש חי ש"ב וארא אות י"ד וכה"ח סק"ג). אבל מותר לחכך בנחת ובזהירות, אע"פ שמתאדם העור במקום הגירוד, ויש מחמירים בזה.

גירוד הגורם לדם להיצרר תחת העור

וכאמור, גם בלי הוצאת דם, אם נצרר הדם תחת העור אסור, ולכן יש להימנע מלחכך בשבת את גופו בחוזק ע"י ציפורניו או במכשיר חד, או לחכך שני כפות רגליו זו בזו בחוזק, כי עלול להיות נצרר דם תחת העור, ופעמים שגם נתלש על ידי כך פיסות עור מגופו, שגם בזה יש איסור מוחלט.

נתינת הכאה או בעיטה חזקה בשבת

וכן יש להימנע מלתת הכאה ובעיטה בחוזק או צביטה בחוזק (ויוצא שטף דם פנימי), אבל שלא בחוזק אין איסור, הגם שנעשה מקום ההכאה והחיכוך אדום, אינו כלל בגדר נצרר הדם תחת העור, אלא חזותא בעלמא ובר חילוף הוא תוך זמן מועט. (ע"פ משנ"ב סי' שכח סק"ז)

התעמלות ומתיחות בשבת

התעמלות להזיע אסורה בשבת (שו"ע או"ח סי' שכח סמ"ב), ואם אינו מתכוון להזיע מותר. (אור ההלכה שבת עמ' תרפט)

פיזיותרפיה בשבת

פיזיותרפיה לחיזוק השרירים, מותרת אף בעזרת משקולות וקפיצים. (נשמת אברהם ח"ה סי' שכח סק"ה, שו"ת אורל"צ ח"ב עמ' רנח)

רפסולוגיה, ומוח אחד, יוגה, שלושת המימדים אסור בשבת לעשות רפסולוגיה, ובכלל זה תרגילי יוגה, מח אחד, שלושת המימדים (שתופסים וממששים השרירים), וכל כיוצא בזה, וכל שכן 'דיקור סיני' שיש בו עוד איסורים (רפואה בשבת, עובדין דחול), ואין בו שום צד היתר. (פס"ת סי' שכח הע' 549)

מסאז' (עיסוי) בשבת

סכין וממשמשיין להנאתו על ידי שינוי וכו' ולא ימשמש בכח אלא ברפיון ידים. (שו"ע או"ח סי' שכז ס"א, חזו"ע שבת ג עמ' שפז, משנ"ב איש מצליח סי' שכח הע' 4)

עיסוי בשבת

אסור לעשות בשבת עיסוי (מסאז') כדרך שעושין בימות החול ע"י סיכת שמן והעברת ומשמוש הידים על הגוף, בין אם עושה בכח או בנחת, בין אם עושה לתענוג או לרפואה, בין אם עושה לעצמו בין שאחרים עושין לו, ורק בשינוי רשאי, דהיינו כגון בלא שיסוך שמן, או סך שמן מעט וממשמש, ושוב סך עוד שמן במקום אחר וכו'. (פס"ת או"ח סי' שכז, משנ"ב סק"ז), ויש מתירים (שו"ת אור לציון ח"ב פל"ו אות יא), וגם כשעושה בשינוי לא התירו אלא כשעושה לתענוג בעלמא, וגם אז לכתחילה אין לעשות בכח, אך המקיל לעשות גם בכח יש לו על מי לסמוך כל שאינו מתכוין להביא עצמו לידי זיעה. (ביה"ל סי' שכז ס"ק מב)

עשיית מסאז' לרפואה בשבת

אם עושה לצורך רפואה אסור בכל ענין, ואפילו עושה בשינוי ובנחת, אא"כ הוא (משנ"ב סי' שכח סק"ל) בגדר חלה כל גופו או נפל למשכב וצריך לכך לצורך רפואתו, שאז מותר אפילו עושה בכח, כיון שעושה בשינוי, וכנ"ל.

גירוד הגוף בשבת

אין מגרדין בכלי העשוי לכך וכו'. וע' משנ"ב. וגם בזה מסקנת ההלכה למעשה כדלעיל, גירוד הגוף בכלי המיוחד כדרך שעושין בחול אסור בהחלט. ועל ידי שינוי דהיינו בכלי המיוחד לשבת או בידיו מותר. ואם המטרה לרפאות בזה כאב ומיחוש אסור בכל ענין, אא"כ הוא בגדר 'חלה כל גופו או נפל למשכב', (שו"ע סי' שכז ס"ג)